

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Okçuluk Faaliyetleri ve Okspor Kurumu

Ömer Tarkan TUZCUOĞULLARI¹

Fikret ALNCAK*¹

¹Gaziantep Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, GAZİANTEP

 DOI: 10.31680/gaunjss.1397324

Orijinal Makale / Original Article

Geliş Tarihi / Received: 28.11.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 08.12.2023

Yayın Tarihi / Published: 26.12.2023

Öz

Osmanlı'nın son dönemlerinde ateşli silah teknolojisi oldukça gelişmişti. Özellikle tüfeklerin hafiflemesi, doldur boşalt mekanizmasının daha hızlı ve daha ekonomik kullanımını sağlayan teknik gelişim ateşli silahlara olan ilgiyi yükseltirken okçuluk ise eski önemini kaybetmişti. Kan kaybeden ve Cumhuriyetin kurulumuna kadar gitgide önemini yitiren okçuluk bu dönemde geleneksel, milli bir spor olarak yaşatılmaya çalışılmıştır. Bir zamanlar hâkimiyetin sembolü olan ok ve yay tekkelerde varlığını uzun süre sürdürmeyi başarabilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Diyanet İşleri Reisliği kurulmuş ve bir yıl kadar sonrada tekke ve zaviyeler kapatılmıştı. Vakıf ve tekkelerin çatısı altında sadece ilmi ve dini eğitim verilmiyordu. Geleneksel yapı içerisinde tasavvuf, edebiyat, el sanatları ile uğraşan zanaatkarların yanı sıra kemankeşlerde buralardan yetişmekteydi. Dolayısıyla bundan sonra kısa bir dönem okçuluk resmi bir çatı altında olmaksızın kişisel gayretler ile varlığını sürdürmüştür.

Keywords: Cumhuriyet, Okspor, Okçuluk

Archery Activities in the First Years of the Republic and Okspor Institution

Abstract

Firearm technology was quite advanced in the last periods of the Ottoman Empire. While technical developments, especially the lighter weight of rifles and the faster and more economical use of the load-unload mechanism, increased the interest in firearms, archery lost its former importance. Archery, which lost blood and gradually lost its importance until the establishment of the Republic, was tried to be kept alive as a traditional, national sport during this period. The bow and arrow, which were once symbols of sovereignty, managed to survive in lodges for a long time. After the declaration of the Republic, the Presidency of Religious Affairs was established and about a year later, lodges and zaviyas were closed. Not only scientific and religious education was provided under the roof of foundations and lodges. In addition to the craftsmen dealing with Sufism, literature and handicrafts within the traditional structure, kemankeş were also trained here. Therefore, for a short period after this, archery continued its existence through personal efforts, without being under an official umbrella.

Keywords: Republic, okspor, archery

* Sorumlu Yazar: Fikret ALNCAK

E-mail: alincakfikret27@gmail.com

Giriş

Türkler buldukları coğrafyada asırlarca hüküm sürmüşlerdi. Çevik atları ve at üzerinde iyi yay kullanmaları onları yenilmez yapmıştı. “Yaklaşık M.Ö 5000'den itibaren Altay ve Tanrı Dağları çevresinde ortaya çıkan, daha sonra da İç Asya'ya tamamen egemen olan "Atlı Bozkır Kültüründe" atlara ve okçuluğa büyük önem verilmektedir” (Öngel, 2001). Diğer milletler, Türklerden; okçu millet, yay çeken kavimler, göğe ok atanlar olarak bahsetmektedirler. Okçuluk ve binicilik Türklerde özdeşleşmiş, çok uzun bir süre süvarileri en önde gelen askeri birlikleri olmuştur. Gerek at üzerinde olsun gerekse yaya okçular Osmanlı döneminin de en etkili silahşorları olarak bilinmektedir. Onları bu denli etkili ve güçlü kılan, yaylarının teknolojik üstünlüğü idi. Gerilim özellikli silahlar diğer milletlerde de vardı, ancak Türk yaylarını özel yapan bileşik olmalarıydı. “Bu bileşik, kompozit özellikli yaylar; aerodinamik yapısı gereği güçlü bir gerilim ile atış imkânı sağlar. Bu güçlü gerilim, deriden yapılmış zırhları ve daha da ötesi o döneme ait metal zırhları da delebilecek itişiyapardı” (Tuzcuoğulları, 2022). O dönemlerden itibaren Türklerde ok ve yay sürekli gelişim içerisinde olmuştur. Savaş okçuluğu, menzil okçuluğu ve spor okçuluğu çok uzun süre önemini yitirmemiştir. Okçuluk tekkelerinin kurulmasıyla birlikte, özellikle 15.Yüzyılın son yarısından itibaren okçuluk sporu daha düzenli yapılmaya başlanmıştır. “Ok ve yayın kullanımı barut icat edildikten yüzlerce yıl sonra bile önemini yitirmemiştir. Ok ve yay tarih sahnesinde yüzyıllarca hâkimiyetin sembolü olmuştur. Barutun ateşli silahlarda kullanımını 1500 yıllarına dayansa da silahların kullanım koşullarının kolaylaşması için daha çok zaman gerekliydi. İlk yapılan barutlu tüfekleri bir kişinin taşıyıp ateşlemesi çokta kolay değildi. Silahın kurulumu, doldurulup ateşlenmesi ve bir sonraki atış için tekrar temizlenip doldurulması zaman almaktaydı” (Tuzcuoğulları, 2022). Döneme ait materyaller incelendiğinde bu sorun açıkça görülmektedir. “Mevcut olan en erken tüfekler, oldukça ağır ve birkaç kişi tarafından taşınır, metrislerde, ya da kale mazgallarına dayandırılarak kullanılır, uzaktan bir fitil aracılığı ile ateşlenir, ağızdan doldurulur, taş gülle atar. Adeta küçük çaplı bir top gibidir” (Çoruhlu, 1993). Osmanlı döneminde de ok ve yayın, çok uzun yıllar önemli hücum silahları içerisinde yer aldığını görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğu büyüdükçe talim alanları da çoğalıyordu. Zamanla ok meydanları Osmanlı'nın başkent kurduğu ve hatta sancak verdiği bölgelerde dahi kurulmaya başlandı. “Osmanlılar ok meydanları kuruyor ve sistemli okçuluk eğitimi veriyordu. Bu erken dönemde okçuluk –savaş sanatı kimliğini korumakla birlikte– eğitimi, uygulamaları ve amaca yönelik olarak biçimlenen kurumlarıyla oldukça

gelişmişti ve tasavvufu sıkı sıkıya ilintili bir eğitim ve icâzet sistemiyle bugünkü anlamda bir spor etkinliği idi” (Acar, Özveri, 2017). Alanlar sahiplerinden satın alınıyor, okçulara tahsis ediliyordu. Hatta vakıflar kurularak bu alanların işgal edilmesi önleniyordu. “İmparatorluk büyüdükçe, ok meydanlarının sayısı 36’ya ulaştı” (Acar, Özveri, 2017). Ateşli silahların etkili olmaya başlaması, daha da önemlisi kolay, pratik kullanıma kavuşmasıyla ok ve yay, dolayısıyla okçuluk önemini yitirmeye başlamıştır. Yinede okçu birlikleri 17.Yüzyılın sonlarına kadar orduda yer almıştır. Bu askeri materyal değişiminin II. Mahmut dönemine büyük ölçüde tamamlandığını görüyoruz. Ateşli silahlar, kale savunmalarından yaya ve süvari birliklerine de geçmiş ve ordunun büyük bir bölümünde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, zaman zaman durgunluk yaşayan spor okçuluğunun gelişmesi anlamında ilginin de yine bu dönemde arttığı görülmektedir. “Sultan Mahmut II.’un alaka ve himayesi ile 20 yıl kadar bir zaman Türk Okçuluğu yeniden canlanmış, fakat Padişah’ın ölümü ile (1839) tekrar hızlı bir çöküş başlamıştır”(Yücel, 1967). Bu hızlı çöküşe rağmen Mahmud döneminde yapılan çalışmalar sporun ve okçuluğun uzun süre ayakta durmasını sağlamıştır, bir asır boyunca faaliyetler sürmüştür. Yine, Sultan zamanında eserler yazıldığını görüyoruz. “Sultan Mahmudü'nin Kahvecibaşısı Mustafa Kâni Bey kitap ve risaleleri inceleyip *Telhîs-i Resâilür-Rumât* isimli eseri 1838 yılında yazmış, sultana takdim etmiştir” (Hattatoğlu, 2006). Bir başka yazılı eser, “Sultan Mahmud-u Sani Zamanındaki *Kemankeşler*” (Yücel, 1967) ve “İlyas Efendi. *Letaif-i Enderun*. Matbu. İstanbul 1276 (1859). Mahmud II. devri olaylarını içine alan bu ruz-namede, Padişahın ok atışları ve kabza alma töreni” (Yücel, 1967) ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. II. Abdülhamit döneminde, birazda ermeni ayaklanması etkisi ile uygulanan iptidai tedbirler bu tür yapılanmalara izin vermemiştir. İnsanların bir araya gelmesi, cemiyet oluşturması, dolayısıyla topluca yapılan faaliyetler kısıtlanmıştır. Osmanlı Devleti için sancılı dönemler gelmiştir. Başta okçuluk tekkesi ve alanı için tedbirler aksatılmış meydana yapılan yerleşimler ve tecavüzler artık önlenemez hale gelmiştir. Osmanlı’daki birçok ok meydanı ve alanları aynı kaderi paylaşmıştır. Buna rağmen yinede geleneksel okçuluk ferdi çabalar ile sürdürülmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilanına kadar bu durumun sürdüğünü söyleyebiliriz. Zira spor tekkeleri de eski etkinliklerini yitirmiştir.

Cumhuriyetin İlk Yılları ve Okçuluk

Cumhuriyetin ilanından sonra Türk sporu daha sistemli yürütülmeye başlanmıştır. Tekkelerin kapatılması ile sporda ve her alanda yepyeni bir dönem ortaya çıkmıştır. Çünkü sporcuyu, antrenörü, spor adamlarını ve onların yer aldıkları kulüpleri

koruyucu ve yönlendirici teşkilatlar kurulmuş ve ilgili mevzuatlar geliştirilmiştir. Dolayısıyla ülkede bir spor politikası oluşturulmuştur. 1922 yılından itibaren Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı ile öncesinde örgütsüz gelişen spor, gönüllü kulüplerin katkısı ile sistemli bir yapı kazanmıştır. 1936 da Türk Spor Kurumu'nun kurulmasıyla birlikte önce siyasi parti çatısı altında yapılaşma olurken kısa bir süre sonra ilgili Genel Müdürlük ve Bakanlıkların kurulmasıyla resmi kurumlar ve sivil toplum örgütlerinin koordineli hareketine dönüşmüştür. "Dünya milletlerinin spor alanında yaptıkları çağdaş atılımların Türk topraklarında millet ve Hükümet tarafından şuurlu bir çalışma programı ile kapsamlı ve etkin bir şekilde ele alınması Cumhuriyet döneminde mümkün olmuştur" (Evcin, 2014). Cumhuriyet dönemine kadar savaşların, işgallerin, kıtlık ve ekonomik sıkıntıların pençesinde Türk sporu gelişim gösterememiş diğer ulusların çok gerisinde kalmıştır. "Bu münasebetle Türkiye Cumhuriyeti'nin devraldığı spor mirası genel anlamıyla geçmişten gelen basit bilgilerle yürütülmeye çalışılan; geleneksel halk kültürü içine sıkışmış, çeşitlilikten, çağdaş gelişmelerden, bilimsel metodolojiden uzak kalmış ve profesyonel anlamda altyapısı oluşmamış bir yapı arz etmekte idi" (Ünver, 2004; Evcin, 2014). "Türk milletini, liderliğini yaptığı Millî Mücadele hareketi neticesinde bağımsızlığa taşıyan Atatürk başlattığı çok yönlü inkılâp hareketi içinde siyasî ve iktisadî çalışmaların yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetlere de önem vermiş, bunlardan bir tanesini de spor alanında yapılan çalışmalar teşkil etmiştir" (Evcin, 2014). Spor her yaş grubuna yaymak için ciddi çalışmalar yapılmış, okul bahçelerinde ve parklarda spor alanlarının oluşturulması hususu daha o yıllarda planlanmaya başlanmıştır. Halkevlerinin çatısı altında spor alanları oluşturulması ve spor malzemelerinin temini konusunda birçok ilde çalışmalar yapılmıştır. "Cumhuriyet Devrinde Atatürk milli sporlara önem vermiş, Türk Okçuluğunun yıldızı yeniden parlamıştır"(Hattatoğlu, 2006). Esasen henüz çok yeni olan Cumhuriyet de sağlıklı nesillerin yetişmesinin beden eğitimi ve beden kültürünün gelişmesiyle mümkün olacağını bilen önderimiz bu alanda da atılımlarda bulunmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında atletizm, futbol, güreş, boks, atıcılık, bisiklet, eskrim ve tenis branşlarının federasyonları kurulmuş ve uluslararası federasyonlara da üyelikleri tamamlanmıştır. Okçuluk federasyonunun kurulması 1957 li yıllarda olsa da geleneksel okçuluğun devamı ve yaşatılması milli spor kültürümüz açısından da önemliydi. "Atatürk millî spor olarak addettiği okçuluğun canlandırılması, inkişâfı ve eski şöhretine yeniden sahip olabilmesi" amacıyla çalışmalara başlanması yönünde ilgililere talimat vermiştir" (Evcin, 2014).

Okspor Kurumu Kuruluşu

Okspor Kurumu'nun ortaya çıkışı siyasi parti dönemine rastlamaktadır. İki yıl boyunca spor desteği, siyasi partinin güdümünde şekillenmiştir. Açılan halkevleri vasıtasıyla ülkede spor desteklenmiş, gençler spora teşvik edilmiştir. "1938 Yılında Büyük Zaferimizin yıldönümüne rastlayan 30 Ağustos tarihinde Beyođlu Cumhuriyet Halk Partisinin üst katındaki salonlarda Okspor Kurumu adını taşıyan bir milli spor kulübü kurulmuştur" (Kunter, 1943). Esasen bu yeni dönemde kurumsal anlamda okçuluğun temelleri bu salonda atılmıştır. "Bu kurumun amacı bir taraftan tarihi sporumuz olan okçuluğu yeni yetişenlere öğretmek, öbür taraftan da okçuluk tarihine ait belgeleri ve bilgileri toplamaya çalışmaktır" (Kunter, 1943). "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın söz konusu spor dalına gösterdiği ihtimamı devam ettiren ve Ok Spor Kurumu'nun kuruluşu ve gelişmesi için çaba gösteren Türk Spor Kurumu'nun da bu süreç içinde bünyesindeki spor mntıklarına okçuluk sporuna ilgi gösterilmesi konusunda bir tamim gönderdiği bilinmektedir" (Evcin, 2014). Ne yazık ki Devlet Arşivleri'nde ve kütüphanelerde bu bilgiyi onaylayacak belgelere rastlanmamıştır. Süreç içerisinde zaman zaman meydana gelen üzücü hadiseler şu ya da bu şekilde geçmişe ait eserlerin yok olmasında etkili olmuştur. Bu kurumun kuruluşu ve diğer resmi kurumlar ile münasebeti hakkında literatürde çelişkili bilgiler görölmektedir. Sayın Baki Kunter'in yakın geçmişe ait (1943) izlenimler ve yazdıkları bu açıdan önemlidir. Buna göre: Okspor Kurumu'nun kuruluşu ve kurucu üyeleri Kunter'e gör şöyle idi, "Okspor Kulübü: Bay Vakkas Okatan, Necmettin Okyay, Bahir Özok ve İbrahim Özok ile rahmetli Kemal Gürses eski ok atanları bir araya toplayarak gençlerin bunlardan istifadelerini temin etmiş, kurum merkezinde okçuluğa ait küçük bir müze de kurulmuştur" (Kunter, 1943). Bu müze küçük bir odadan oluşmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, kurumu faaliyete geçirenlerin ellerinde bulunanlar ile etraftan topladıkları ve büyüklerinden kalma okçuluk malzemeleri ile müze oluşturulmuştur. "İlk kadın Türk okçuları arasında yer alan Betül Diker (Or) Hanım ise 1937'deki Gençlik ve Spor Bayramı gösterilerinde Atatürk'ün dikkatine mazhar olmuş ve Atatürk bu sporcunun eğitimi ile ilgilenilmesi için söz konusu kurumun başkanı Halim Baki Kunter'e talimat vermiştir. Nitekim bahsi geçen sporcu Türkiye'de okçuluk sporunun kadınlar arasında da yayılmasına öncülük eden isimler arasında yer almıştır" (Evcin, 2014). Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra zaten iyice desteğin azaldığı kurumu birde savaşın çıkması etkilemiştir. Tam olarak zamanı bilinmeyen bir tarihte faaliyetlere son verilmiş ve geleneksel okçuluk kaderine terk edilmiştir. "Okspor Kurumu'nun kapatılması 2.

dünya harbi'nde Türkiye savaşa girmese de ülkeye getirdiği ağır şartlar Okmeydanı'ndaki çalışmalarını güçleştirmiş ve ara verdimiştir" (Hattatoğlu, 2006; Ölmez ve Özdamar, 2017).

Tartışma ve Sonuç

Mustafa Kemal Atatürk'ün ilgisi ve o dönemde hayatta olan eski okçuların torunlarının çabası ile kurulan Okspor Kurumu; sporcu yetiştiren, ok ve yay imal eden aynı zamanda birde müzeye sahip olan önemli bir teşkilat idi. Bu kurumdan binlerce geleneksel okçu yetişmiş, bayramlarda ve kutlamalarda gösteriler yapmışlardır. Burada faaliyet gösteren gençler ve yetişkinler milli kültürün yaşatılmasında katkıda bulunmuşlardır. Ne yazık ki bu faaliyetler bu kurum adı altında günümüze kadar gelememiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra kuruma destek giderek azalmış ve tam olarak bilinmeyen bir tarihte de kapanmıştır. Çok sonraları 1961 yılında ise Olimpik Okçuluk Federasyonu kurulmuştur.

Kaynakça

- Acar, Ş; Özveri, M. (2017). Bir İstanbul Okçuluk Menzilnamesi. *Osmanlı Bilim Araştırmaları*, 18(2),24-58.
- Çoruhlu, T. (1993). *Osmanlı Tüfek, Tabanca ve Teçhizatları*. Ankara: Genel Kurmay Basımevi.
- Evcin, E. (2014). Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 55,(33),303-378.
- Hattatoğlu, İ. (2006). İstanbul Ok Meydanı ve Fatih Sultan Mehmed'in Okçuluğu. *Vakıflar Dergisi*,104-115.
- Ölmez, F.N.,& Özdamar, H. (2017). Bir yüzüğün Öyküsü: Zihgir. *İdil*, 33(6): 1555-1579.
- Öngel, H. B. (2001). Gelişim Sürecinde Erken İç Asya Türk okçuluğu. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (21),189-215.
- Kunter, H. B. (1943). Ok Meydanı'ndaki Eski ve Yeni Çalışmalar. *Ülkü Dergisi*, 3, Sayı (31),12-16.
- Ünver, D. (2004). Atatürk ve Spor. *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Türklük Bilgisi Dergisi*, (1) 167-172.
- Tuzcuoğulları Ö.T. (2022). *The Current Studies in Sport Science*, "Türklerde Okçuluk", ISRES 2022,40-51.
- Yücel, Ü. (1967). Sultan Mahmut II. Devrinde Okçuluk. *Türkiye Etnografya Dergisi*, (60)89-102.